

УДК 658.14.17

ВПЛИВ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА СТВОРЕННЯ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗЕД

Курносів Олександр Володимирович,
старший викладач кафедри обліку та оподаткування
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: akurnosov@olko.ua

Данильчук Ірина Вікторівна,
бухгалтер
Приватного підприємства «ЛІМС»
e-mail: danilchuk44@gmail.com

Кучма Ліліана Олександрівна,
менеджер з питань роботи із простроченою заборгованістю
ПАТ КБ «ПриватБанк»
e-mail: liliana.kuchma@mail.ru

Анотація. Досліджено поняття дебіторської заборгованості на підприємстві. Визначено дебіторську заборгованість як сегмент оборотних коштів підприємства. Розглянуто, як впливає дебіторська заборгованість на створення запасів через поняття товарного кредиту. Проаналізовано загальні поняття обліку на підприємствах ЗЕД. Досліджено вплив курсу національної валюти на стан дебіторської заборгованості на підприємствах України.

Ключові слова: валютні операції, дебіторська заборгованість, зовнішньоекономічна діяльність, запаси підприємства, товарний кредит.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 8.

THE IMPACT OF RECEIVABLES ON THE CREATION OF STOCKS AT THE ENTERPRISES OF THE EARTH

Kurnosov Oleksandr,
Senior Lecturer of the Accounting and Taxation Department
Kharkiv educational and scientific Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: akurnosov@olko.ua

Danylchuk Iryna,
accounter
of Small Business «LIMS»
e-mail: danilchuk44@gmail.com

Kuchma Liliana,
Manager for working with overdue debts
PJSCCB PrivatBank
e-mail: liliana.kuchma@mail.ru

Abstract. The article deals with the concept of receivables at the enterprise. The receivables are defined as a segment of working capital of the enterprise. The article reveals how accounts receivable influence the accumulation of reserves by considering the concept of commodity credit. The general concepts of accounting at enterprises of foreign economic activity are analyzed. The influence of the national currency rate on the state of accounts receivable at Ukrainian enterprises is investigated. It is also determined that for business entities providing commercial loans to buyers, the accounts receivable is a requisite for reflecting the company performance, an important advantage of clinker, a tool for increasing sales.

Keywords: currency transactions, accounts receivable, foreign economic activity, reserves of the enterprise, commodity credit.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 8.

ВЛИЯНИЕ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЗАПАСОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ВЭД

Курнос Александр Владимирович,
старший преподаватель кафедры учета и налогообложения
Харьковского образовательного-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: akurnosov@olko.ua

Данильчук Ирина Викторовна,
бухгалтер
Частного предприятия «ЛИМС»
e-mail: danilchuk44@gmail.com

Кучма Лилиана Александровна,
менеджер по работе с просроченной задолженностью
ПАО КБ «ПриватБанк»
e-mail: liliana.kuchma@mail.ru

Аннотация. Рассмотрено понятие дебиторской задолженности на предприятии. Определена дебиторская задолженность как сегмент оборотных средств предприятия. Так же рассмотрено влияние дебиторской задолженности на формирование запасов через понятие товарного кредита. В работе проанализированы общие понятия учета на предприятиях ВЭД. Рассмотрено влияние курса национальной валюты на состояние дебиторской задолженности на предприятиях Украины.

Ключевые слова: валютные операции, дебиторская задолженность, внешнеэкономическая деятельность, запасы предприятия, товарный кредит.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 8.

Вступ. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства є важливою сферою господарської діяльності, яка у разі ефективного використання всього комплексу сучасних форм і методів управління, у тому числі і його дебіторською заборгованістю, здатна позитивно впливати на ефективність виробництва. Актуальність цього питання полягає в тому, що дебіторська заборгованість як показник є не лише індикатором, що визначає рівень заборгованості, а й економічним явищем, що впливає на результати діяльності підприємств ЗЕД загалом.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Питання дебіторської заборгованості розглядають у своїх працях багато зарубіжних і вітчизняних учених, у тому числі М. Д. Біблік [1], Є. В. Дубровська [2], І. М. Журавська [3], Є. В. Кручак [4], О. Г. Лищенко [5], Г. Б. Свилярьова [6], О. В. Топоркова [7], О. В. Костюнік [8] та інші. Але не повною мірою знаходять відображення в наукових працях особливості управління дебіторською заборгованістю. Це викликає доцільність розгляду та обґрунтування пошуку ефективних інструментів управління та контролю за її рівнем і структурою в напрямі створення запасів на підприємствах ЗЕД. Метою дослідження є вплив дебіторської заборгованості на діяльність підприємств, що спеціалізуються на ЗЕД, особливо в контексті формування запасів.

Результати дослідження. Дебіторська заборгованість є вагомим сегментом активів підприємства. Дебіторська заборгованість певною мірою відображає недосконалість, незавершеність і безперервність процесу виробництва продукції (робіт, послуг). Для функціонуючих підприємств надання комерційного кредиту покупцям є невід'ємною умовою відображен-

ня діяльності підприємства, важливою конкурентною перевагою, інструментом росту продажу [1]. Ті активи, що беруть участь у процесі виробництва і використовуються протягом одного операційного циклу, переносять повністю свою вартість на вартість виробленої готової продукції. Інші активи, що не беруть участь у виробничому процесі, мають грошову форму, забезпечують кругообіг капіталу підприємства й об'єднують процеси виробництва і збуту продукції. Саме до таких активів і зараховують дебіторську заборгованість [2].

Будучи сегментом оборотних коштів, дебіторська заборгованість різко зменшує оборотність оборотних засобів, що загалом призводить до зменшення доходів підприємства. Слід зауважити, що кругообіг оборотного капіталу здійснюється протягом операційного циклу: 1) грошові кошти переходять у виробничі запаси; 2) у процесі виробництва формується нова продукція; 3) продукція підлягає збуту (за кошти або на умовах договору, що зумовлює виникнення дебіторської заборгованості); 4) за ідеальних умов виручка за продану продукцію надходить на поточний рахунок і відразу ж авансується у виробництво, що сприяє безперервності процесу виробництва та зростанню суми капіталу підприємства.

Також варто звернути увагу на те, що при реалізації продукції на умовах товарного кредиту на підприємстві може виникнути ситуація браку грошових коштів для придбання запасів, що змушує брати кредит на їхнє поповнення. У такому разі підприємство веде ризиковану політику фінансування дебіторської заборгованості, оскільки товарний кредит фінансується завдяки позиковим коштам (короткостроковим банківським кредитам).

У такому разі суб'єкт господарювання несе додаткові витрати, які повинні включатися до вартості продукції (товарів, робіт, послуг), що реалізуються на умовах товарного кредиту. Проте слід зауважити, що сума, на яку збільшується ціна товару, наданого на умовах товарного кредиту, не повинна перевищувати банківських процентів на суму операції, оскільки в такому разі контрагент-дебітор скористається банківським, а не товарним кредитом. Оскільки сума збільшення вартості товару повинна покривати лише суму процентів за банківським кредитом на поповнення запасів підприємства, тому її можна представити як суму нарахованих процентів на поповнення запасів підприємства завдяки кредитним коштам за термін товарного кредиту [3].

Тепер розглянемо специфіку товарних кредитів на підприємствах ЗЕД. Можна без перебільшення сказати, що облік операцій в іноземній валюті є чи не найбільш складним розділом бухгалтерського обліку і викликає в бухгалтерів масу питань. Якщо раніше ця проблема стосувалася вузького кола переважно великих компаній і банків, то після вступу України до ВТО, та особливо після підписання Угоди про ЗВТ із Євросоюзом, усе більше малих і середніх підприємств долучаються до зовнішньоекономічної діяльності, намагаючись скористатися з лібералізації митних режимів. А отже, сфера застосування іноземної валюти в господарській діяльності й надалі розширюватиметься [4]. З другого боку, актуальності питанню додає той факт, що з 2015 року українські компанії складають декларації з податку на прибуток на основі даних бухгалтерського обліку, а отже, правильне ведення обліку операцій в іноземній валюті набуває більшого значення для запобігання застосуванню штрафних санкцій із боку податкових органів.

Облік операцій в іноземній валюті регулюється відповідним стандартом бухгалтерського обліку. Для компаній, що ведуть облік за Національними стандартами бухгалтерського обліку, це Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», а для компаній, які ведуть облік за МСФЗ, — МСБО (IAS) 21 *The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates*. Незважаючи на деяку редакційну відмінність, основні вимоги цих двох стандартів ідентичні.

Попри уявну складність, облік валютних операцій потребує розуміння всього двох, але важливих, базових понять, таких, як валютна операція і монетарні статті [5]. Валютна операція — це господарська операція, яка призводить до виникнення в балансі суми, вираженої в іноземній валюті.

Треба розрізняти власне валютну операцію і балансуєчу операцію, тобто операцію з погашення валютного зобов'язання, яке виникло внаслідок валютної операції. Прикладами валютних операцій є: придбання товарів та послуг за іноземну валюту на умовах відстрочення платежу; реалізація товарів та послуг за іноземну валюту на умовах відстрочення платежу; сплата авансу в іноземній валюті постачальнику за товари або послуги, що мають бути поставлені пізніше; отримання авансу від покупця в іноземній валюті за товари або послуги, що мають бути поставлені пізні-

ше; отримання кредиту в іноземній валюті; надання кредиту в іноземній валюті; отримання у фінансовий лізинг майна, зобов'язання за яке виражене в іноземній валюті; надання в лізинг майна, зобов'язання за яке виражене в іноземній валюті; купівля цінних паперів, номінал яких виражений в іноземній валюті; продаж боргових цінних паперів власної емісії, номінал яких виражений у валюті [5].

З погляду застосування стандартів не є валютними, а балансуєчими операціями, які призводять до погашення або зменшення наявного зобов'язання в іноземній валюті, такі операції: отримання товарів або послуг, оплата у валюті за які була проведена раніше; поставка товарів або надання послуг, за які була отримана авансова оплата в іноземній валюті; оплата за раніше отримані товари або послуги; отримання оплати від покупців та замовників за раніше поставлені товари або надані послуги; погашення кредитів у іноземній валюті; оплата або отримання лізингових платежів у валюті; продаж цінних паперів (крім цінних паперів власної емісії), номінал яких виражений у валюті; викуп (погашення) боргових цінних паперів власної емісії [5]. Отже, щоб зрозуміти, чи є відповідна операція в іноземній валюті валютною чи балансуєчою, необхідно вирішити, чи призводить вона до виникнення або збільшення зобов'язання в одній зі сторін операції, або, навпаки, — до його погашення чи зменшення.

Валютна операція призводить до виникнення балансової статті (тобто суми, які відображається в балансі компанії), яка виражена в іноземній валюті. За своїм характером такі статті можуть бути монетарними або немонетарними.

Монетарні статті — це суми, погашення яких має відбуватися шляхом оплати або отримання валютних коштів, усі решта статей є немонетарними.

Прикладами монетарних статей є: дебіторська заборгованість покупців за поставлені товари або надані послуги; кредиторська заборгованість за отримані товари або послуги; заборгованість за отриманими та виданими кредитами, включено з нарахованими відсотками; заборгованість за лізинговими платежами; цінні папери та інші фінансові інвестиції, виражені в іноземній валюті; номінальна вартість цінних паперів власної емісії, які номіновані в іноземній валюті, та суми нарахованих відсотків [5]. Самі готівкові та безготівкові кошти в іноземній валюті також є монетарною статтею.

На відміну від монетарних, немонетарні статті або передбачають погашення шляхом поставки товарів чи надання послуг, або взагалі не мають визначеного способу погашення (як, наприклад, гудвіл).

Прикладами немонетарних статей можуть бути такі: видані аванси постачальникам товарів та послуг в іноземній валюті; аванси у валюті, отримані від покупців за товари або послуги, що мають бути поставлені (надані).

Монетарні статті мають бути переоцінені за поточним обмінним курсом на кожну звітну дату, а також на дату кожного часткового чи повного погашення заборгованості. Курсові ж різниці, що водночас виникають, визнають складовими доходів або витрат.

Немонетарні статті не переоцінюються, тобто їх облік ведеться за курсом на дату виникнення такої суми.

Оцінка доходів від реалізації товарів та послуг за валюту, а також активів, придбаних унаслідок валютних операцій, безпосередньо залежить від першої події, а саме — поставка товарів (надання послуг) або ж оплата [5].

Далі наведено кілька типових ситуацій.

– Доходи від реалізації товарів та послуг за попередньою оплатою визнаються за обмінним курсом на дату отримання авансу.

– Доходи від реалізації товарів та послуг із відтермінування оплати визнаються за курсом на дату поставки товарів або надання послуг.

– Первинна вартість товарів, запасів або ж необоротних активів, що придбані за попередньою оплатою, визнається за обмінним курсом на дату сплати авансу постачальникові.

– Первинна вартість товарів, що придбані на умовах відтермінування платежу, визнається за курсом на дату отримання товарів.

– Первинна вартість тих необоротних активів, що отримані на умовах фінансового лізингу, визнається також за тим курсом, що діяв на дату їх отримання.

– Витрати на придбання послуг за передоплатою визнаються, відповідно, за обмінним курсом на дату оплати.

– Витрати на придбання послуг із післяплатою визнаються за курсом, що діяв на дату фактичного надання послуг (підписання акта приймання послуг або ж за курсом на останній день розрахункового періоду, якщо такі послуги надаються безперервно).

– Витрати на проценти за кредитами в іноземній валюті та за борговими цінними паперами власної емісії визнаються за курсом на дату нарахування цих процентів.

– Балансова вартість грошових коштів у іноземній валюті визначається за поточним обмінним курсом на дату кожної операції з коштами та на кінець звітного періоду [5].

Поширеною помилкою є переоцінка немонетарних статей, наприклад, дебіторської заборгованості за авансами, що видані постачальникам, або кредиторської заборгованості за авансами, що отримані від покупців.

Відповідно до пп. 6 та 7 П(с)БО-21 (або пп. 16, 21 та 23 IAS 21, якщо компанія веде облік за МСФЗ), суми

отриманих та виданих авансів у рахунок постачання товарів та послуг визнаються в балансі за курсом на дату отримання авансу та не підлягають перерахунку у зв'язку зі змінами валютного курсу.

У складних випадках, а саме, коли сума господарської операції містить одночасно як елемент валютної операції (тобто виникнення валютної статті балансу), так і балансуєщої операції (погашення чинної валютної статті), вона має бути розділена на дві (або ж і більше, якщо це потрібно) частини, кожна з яких обліковується за своїм курсом [6]. Досить важливим аспектом є вплив курсу національної валюти на динаміку та структурні зміни дебіторської заборгованості підприємств, яке відбувається насамперед через підприємства, орієнтовані на зовнішньоекономічну діяльність (імпортери або експортери продукції, робіт, послуг) [6].

Подорожчання національної валюти призводить до погіршення конкурентного та фінансового стану експортерів через падіння рентабельності експортних операцій, а отже, обсяги отриманих ними коштів у національній валюті зменшуються. За таких умов експортери вимушені накопичувати борги (у тому числі прострочені) перед іншими секторами економіки — основними постачальниками ресурсів. Падіння курсу національної валюти призводить до зростання затратної частини в підприємств, орієнтованих на імпорт [7]. Така тенденція в довгостроковій перспективі може спричинити підвищення рівня інфляції та, як наслідок, негативні процеси в боргових відносинах між підприємствами.

Висновки. У сучасних умовах господарювання розвиток відносин між підприємствами вийшов на новий рівень перетворень. Боргові відносини в умовах гострої конкурентної боротьби та мінливого зовнішнього середовища значно ускладнилися. Однією з найважливіших складових менеджменту сучасних підприємств, у тому числі підприємств ЗЕД, виступає управління дебіторською заборгованістю. Наявність певного обсягу дебіторської заборгованості є невід'ємним результатом господарської діяльності підприємства, а оптимізація її обсягу — одним із найбільш актуальних завдань, яке має вирішуватися. Розвиток боргових відносин між підприємствами зумовлює необхідність мати ефективні інструменти управління та контролю за її рівнем і структурою.

Список використаної літератури

1. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. — 2016. — № 12. — С. 24—36.
2. Дубровська Є. В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість» / Є. В. Дубровська // Вісник Сумського державного університету. — 2018. — № 2. — С. 202—205.
3. Журавська І. Головні аспекти управління дебіторською заборгованістю та їх вплив на джерела формування оборотних активів / І. Журавська // Все про бухгалтерський облік. — 2018. — № 1. — С. 92—98.
4. Кручак Л. В. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства / Л. В. Кручак // Економіка та соціум: сучасний фундамент розвитку людства : матеріали Міжнар. наук. конф., 31 жовт. 2016 : тези доп. — Лейпциг : Університет Лейпцига, 2016.
5. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О. Г. Лищенко, Г. М. Бескота // Держава й регіон. — 2017. — № 1. — С. 114—117.
6. Свилярьова Г. Б. Система контролю дебіторської заборгованості на торговельному підприємстві / Г. Б. Свилярьова, О. В. Побережець, Н. В. Чебан // Економіка: реалії часу : науковий журнал. — 2017. — № 4 (14). — С. 94—98.

7. Топоркова О. В. Управління дебіторською заборгованістю як один з інструментів фінансової політики підприємства / О. В. Топоркова, Т. О. Євлаш // Економічна стратегія й перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. — Харків : ХДУХТ, 2018. — Вип. 1 (7). — С. 84—88.
8. Костюнік О. В. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / О. В. Костюнік. — Режим доступу : http://www.agrosvit.info/pdf/6_2016/7.pdf.

Reference

1. Bilyk, M. D. (2016). Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu pidpriemstv [Debt management of enterprises]. *Finansy Ukrainy — Finances of Ukraine*, 12, 24—36 [in Ukrainian].
2. Dubrovska, Ye. V. (2018). Doslidzhennia sutnosti poniattia «debitorska zaborhovanist» [Investigation of the essence of the concept of accounts receivable]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu — Bulletin of the Sumy State University*, 2, 202—205 [in Ukrainian].
3. Zhuravska I. (2018). Holovni aspekty upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu ta yikh vplyv na dzherela formuvannia oborotnykh aktyviv [Main aspects of management of accounts receivable and their influence on sources of formation of current assets]. *Vse pro bukhhalterstsiy oblik — All about accounting*, 1, 92—98 [in Ukrainian].
4. Kruchak, L. V. (2016). Analiz debitorskoi zaborhovanosti pidpriemstva [Analysis of receivables of the enterprise]. *Ekonomika ta sotsium: suchasnyi fundament rozvytkuliudstva: Mizhnarodna naukova konferentsiia — Economics and Socium: A Modern Foundation for the Development of Humanity: Materials of an International Scientific Conference*. Leipzig: University of Leipzig .
5. Lyshchenko, O. H., & Beskota, H. M. (2017). Analiz debitorskoi zaborhovanosti v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Analysis of receivables in the enterprise management system]. *Derzhava i rehion — State and region*, 1, 114—117 [in Ukrainian].
6. Svyarova, H. B., Poberezhets, O. V., & Cheban, N. V. (2017). Systema kontroliu debitorskoi zaborhovanosti na torhivelnomu pidpriemstvi [Trading receivables trading system]. *Ekonomika: realichasu. Naukovyi zhurnal — Economics: realities of time. Scientific Journal*, 4, 94—98 [in Ukrainian].
7. Toporkova, O. V., & Yevlash, T. O. (2018). Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu yak ody z instrumentiv finansovoi polityky pidpriemstva [Debt management as one of the tools of the company's financial policy]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh — Economic strategy and prospects for the development of trade and services*. (Issue 1), (pp. 84—88). Kharkiv: KhDUKhT [in Ukrainian].
8. Kostyunik, O. V. Shliakhy vdoskonalennia obliku debitorskoi zaborhovanosti [Ways of improving the accounting of accounts receivable]. (n. d.). *www.agrosvit.info*. Retrieved from http://www.agrosvit.info/pdf/6_2016/7.pdf.